

Kazimierz Leń

"Oberschlesien im Spannungsfeld zwischen Deutschland, Polen und Böhmen-Mähren : ein Untersuchung der Kirchenpatrozinien im mittelalterlichen Archidiakonats Oppeln", Heinrich Tukay, Köln-Wien 1976 : [recenzja]

Collectanea Theologica 48/1, 194-195

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

masowego przekazu, proponujemy studium odnośnych artykułów kończących trzecią część podręcznika. Omawia się tam założenia i różne koncepcje kościelnej pracy z młodzieżą i dorosłymi, jej formy organizacyjne oraz podstawy społeczno-psychologiczne i dydaktyczne.

Czwarta wreszcie i ostatnia część interesującej nas pozycji wydawniczej omawia teorię i doświadczenia związane z problematyką religijno-pedagogiczną zakładów wychowawczych, internatów szkolnych i domów studenckich, dzieci i młodzieży specjalnej troski oraz kościelnej pracy społecznej. Zaangażowanie się Kościoła w tej dziedzinie autorzy podręcznika rozumieją jako odpowiedź wiary na potrzeby konkretnego środowiska, w którym powinien On być wszechstronnie obecny.

Czytelnikowi, który nie zamierza przestudiować całości prezentowanego przez nas prawie pięćset stronicowego dzieła, szybkie znalezienie osobiście interesujących go zagadnień ułatwi umieszczone na końcu podręcznika szczegółowo dla wszystkich trzech tomów opracowany indeks osobowy i rzeczowy.

Wydawcy podkreślają, że jednym z ważnych powodów publikacji podręcznika była konieczność dokonania syntezy wobec „powodzi” literatury religijno-pedagogicznej, jaka „zalała” kraje zachodnie na skutek kryzysu w dziedzinie religijnego wychowania, nauczania wiary i katechezy. Usiłują wprowadzić pewną systematykę różnorodnych, często nawet rywalizujących ze sobą teorii i pojedynczych ujęć, jakie pojawiły się w pedagogice religijnej. Katolicycy i protestanci nauczyciele religii, rodzice, katecheci zarówno świeccy jak i duchowni będą mogli na podstawie tego dzieła ukształtować sobie właściwy obraz współczesnej problematyki, strategii i taktyk religijno-pedagogicznych.

Polska literatura religijno-pedagogiczna jest bardzo uboga. W ogóle nie posiadamy podręcznika z zakresu interesującej nas dziedziny wiedzy, a tym bardziej takiego, który aplikowałby na sposób recenzowanej przez nas publikacji aktualne osiągnięcia wiedzy religijno-pedagogicznej do potrzeb i warunków naszego kraju. Z tego względu uważamy, że zaprezentowana przez nas polskiemu czytelnikowi publikacja, z uwagi na swój walor naukowy, jest nieodzowna i u nas, zarówno dla wykładowców jak również i studentów tych dyscyplin, które wchodzą w zakres teologii praktycznej.

o. Zygmunt K. Kacprzak OFM, Katowice

Heinrich TUKAY, *Oberschlesien im Spannungsfeld zwischen Deutschland, Polen und Böhmen-Mähren. Eine Untersuchung der Kirchenpatrozinien im mittelalterlichen Archidiakonats Oppeln*, Köln—Wien 1976, Böhlau Verlag, s. XXXVI + 294.

Praca Tukaya jest dysertacją doktorską, przedstawioną Wydziałowi Teologii Katolickiej Westfalskiego Uniwersytetu Wilhelma w Monasterze, a dotyczący tytułów kościołów w dawnym archidiakonacie opolskim w średniowieczu. Autor w przedmowie stwierdził, że wielka liczba prac w języku niemieckim nad tytułami kościelnymi oraz niedawne polskie badania w tym zakresie świadczą o doniosłym znaczeniu tego problemu. Brak jednak takiego rodzaju opracowań z terytorium Śląska, Czech i Moraw, stąd z sugestii J. Gottschalka zajął się tym zagadnieniem.

Rozprawa składa się z przedmowy, wykazu źródeł i opracowań, z czterech rozdziałów oraz z wykazu tytułów kościołów i alfabetycznego wykazu miejscowości, w których są interesujące go kościoły i kaplice. Dołączono również dwie mapki: 1) archidiakonaty diecezji wrocławskiej, 2) archiprezbiterat archidiakonatu opolskiego z ok. 1450 r.

Praca nie posiada wstępu, w którym autor powinien przedstawić dotychczasowy stan badań nad problemem oraz omówić źródła i istniejącą literaturę przedmiotu. Brak również zakończenia, sumującego wyniki badań.

Autor oparł pracę na źródłach drukowanych i rękopiśmiennych. Z drukowanych wykorzystał kodeksy dyplomatyczne, rejestry dokumentów, księgę fundacji biskupstwa wrocławskiego, księgi rachunkowe, *Monumenta Poloniae Vaticana*, *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae* i protokoły wizytacyjne diecezji wrocławskiej. Z rękopiśmiennych uwzględnił przede wszystkim protokoły wizytacyjne archidiaconatu opolskiego z lat 1697 i 1620.

W uwzględnionej literaturze przeważają prace autorów niemieckich, ale jest stosunkowo dużo także opracowań polskich, które na ogólną liczbę 475 pozycji stanowią 160/0. Ze sposobu podawania niektórych pozycji polskich można sądzić, że autor nie wszystkie opracowania przeglądał. I tak w wykazie opracowań na s. XX wymienia *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 1—2, a przecież całość nie była przydatna, lecz tylko niektóre zamieszczone w tym zbiorowym wydawnictwie opracowania. Podobna uwaga nasuwa się na s. XXIV, gdy uwzględnił podręcznik *Historia Kościoła* ks. J. Umińskiego, t. 1—2, bo tom 2-gi, dotyczący czasów nowożytnych był autorowi zupełnie nieprzydatny. Na s. XXVI wykazu literatury figuruje pozycja ks. B. Kumora, *Dzieje ustroju Kościoła w Polsce*, w: *Historia Kościoła w Polsce* t. 1, cz. 1, 142—145, 261—277, ale nie cytuje jej w przypisach.

Rozdz. 1 (s. 1—7) przedstawia zarys historyczny archidiaconatu opolskiego, problem jego zasiedlenia i króciutko źródła do poznania tytułów kościelnych. W rozdz. 2 (s. 8—220) autor zajął się zagadnieniem ustalania się najstarszych tytułów poszczególnych kościołów i kaplic, czasem ich powstania, jak również wpływem na wybór określonego patrona. Tytuły kościołów zostały omówione według układu alfabetycznego do 1500 r. Z polskich patronów autor wymienia św. Stanisława. Niektóre tytuły kościołów są wspólne dla Niemiec i dla Polski, jako że dotyczą świętych czczonych w obu krajach np. św. Jadwiga, albo też w Polsce i Czechach, jak św. Wojciech. Przeważają święci czczeni w całym Kościele. Brak w tytułach świętych wyłącznie niemieckich, co nie dziwi, gdyż w średniowieczu były to ziemie czysto polskie za wyjątkiem wielkich miast, gdzie osiedlali się także Niemcy. Rozdz. 3 (s. 225—262) podaje motywy, jakie wpłynęły na wybór tytułów kościołów, a więc wpływ fundatorów, zakonów, powiązania z krajami sąsiednimi. Rozdział 4 (s. 262—280) stanowi pewnego rodzaju podsumowanie dwóch poprzednich rozdziałów, co powinno się znaleźć w zakończeniu.

Konstrukcja pracy może budzić pewne zastrzeżenia, zachodzą w niej bowiem zbyt duże dysproporcje między rozdziałami (rozdz. 1 liczy zaledwie 7 stron, drugi natomiast — 212). Omawianie tytułów kościołów w rozdz. 2 według układu alfabetycznego nie jest najlepsze. Tytuły kościołów były przejawem kultu i słuszniej byłoby ująć to zagadnienie według wpływu kultu poszczególnych świętych na wybór patrona kościoła. Niekiedy o wyborze decydował sam fundator i dopiero od tego momentu zaczyna się rozwijać kult świętego na danym terenie. Początkowo tytułami kościołów na Śląsku są święci czczeni w całym Kościele. Następnie pojawiła się fala tytułów kościołów pod wezwaniem św. Stanisława ze Szczepanowa. Kolejna faza patronów kościelnych rozwinęła się po wojnach szwedzkich i była związana z kultem Matki Bożej Częstochowskiej.

Pomimo tych zastrzeżeń praca H. Tukaya jest pozycją wartościową, gdyż bazuje na materiale źródłowym oraz podaje wiele faktów przydatnych do innych prac naukowych z dziedziny historii Kościoła na Śląsku. Rozprawa potwierdza pradawną polskość tych ziem.

ks. Kazimierz Leń SJ, Kraków